

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Veronika Janíčková

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Pěstounská péče na přechodnou dobu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 7. 6. 2022

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za odborné vedení mé práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
1 Institut přechodné pěstounské péče	9
1.1 Vymezení pojmu	9
1.2 Odlišení pěstounské péče, pěstounské péče na přechodnou dobu a svěření do péče jiné osoby 11	
1.2.1 Pěstounská péče „dlouhodobá“	11
1.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	12
1.2.3 Svěření do péče jiné osoby	13
2 Prameny právní úpravy	14
2.1 Mezinárodní smlouvy a dokumenty	14
2.1.1 Deklarace práv dítěte	15
2.1.2 Úmluva o právech dítěte	15
2.1.3 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	16
2.1.4 Evropská úmluva o výkonu práv dětí	17
2.1.5 Listina základních práv EU	17
2.1.6 Doporučení č. R (87) 6 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy o pěstounských rodinách	18
2.2 Vnitrostátní prameny	18
2.2.1 Listina základních práv a svobod	18
2.2.2 Občanský zákoník	18
2.2.3 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	19
2.2.4 Zákon o zvláštních řízeních soudních.....	19
3 Zařazování zájemců do evidence pěstounů na přechodnou dobu	19
3.1 Evidence pěstounů na přechodnou dobu	19
3.2 Podmínky pro zařazení do evidence	19
3.3 Proces přípravy	20
3.4 Dohoda o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu	21
3.5 Průtahy řízení a odpovědnost za škodu způsobenou orgánem veřejné moci	23
3.6 Dílčí závěr	26

4	<i>Procesní aspekty svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu</i>	27
4.1	Rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské péče	27
4.2	Předběžná opatření upravující poměry dítěte	28
4.3	Trvání předběžného opatření a jeho prodlužování	29
4.4	Délka trvání předběžného opatření dle předchozí právní úpravy	30
4.5	Dílčí závěr	32
5	<i>Délka trvání pěstounské péče na přechodnou dobu</i>	33
5.1	Možná řešení	33
5.2	Nejlepší zájem dítěte	34
5.3	Dílčí závěr	35
6	<i>Zánik pěstounské péče na přechodnou dobu</i>	35
6.1	„Předávací titul“ z pěstounské péče	36
6.1.1	Úprava poměrů předběžným opatřením	36
6.1.2	Předběžná vykonatelnost	37
6.2	Dílčí závěr	37
7	<i>Dávky pěstounské péče na přechodnou dobu</i>	38
7.1	Obecně	38
7.2	Problematické otázky související s procesem předávání dítěte	40
7.3	Dílčí závěr	41
	<i>Závěr</i>	42
	<i>Shrnutí</i>	45
	<i>Abstract</i>	47
	<i>Seznam použitých zdrojů</i>	49
	Monografie a komentáře	49
	Právní předpisy	49
	Judikatura	51
	Internetové zdroje	52

<i>Klíčová slova</i>	55
<i>Key words</i>	56

Seznam použitých zkratk

ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
OSN	Organizace spojených národů
Úmluva	Úmluva o právech dítěte
Odpšk	Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti
Úmluva o ochraně LPS	Úmluva o ochraně lidských práv a svobod
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Listina	Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Úvod

Ne každé dítě má v životě štěstí vyrůstat v plnohodnotné a fungující rodině. Někteří rodiče o své děti pečovat nemohou, výchovu dětí zanedbávají nebo se svého dítěte vzdají. Pro tyto případy je povinen zajistit náhradní péči stát, a právě jednou z těchto možností je pěstounská péče na přechodnou dobu. Jedná se o nejmladší z institutů náhradní péče v České republice a jeden ze způsobů, jak pro dítě zajistit bezpečné prostředí po dobu, než se napraví poměry v jeho biologické rodině, či se vyřeší jeho situace umístěním do dlouhodobé pěstounské péče, osvojitelské rodiny či jinak.

Jak je již zmíněno výše, pěstounská péče na přechodnou dobu je relativně novou variantou náhradní rodinné péče. Ačkoli do právního řádu České republiky vstoupila v platnost již roku 2006, v praxi se začala realizovat až novelou zákona o sociálně – právní ochraně dětí v roce 2013 a snížila tak počet dětí umístěných v ústavní péči. Již od jejího vzniku se jednalo o velmi diskutované téma, a to jak odbornou, tak laickou veřejností. Odpůrci argumentují zbytečným přemísťováním dítěte, které si zvyká na rodinu, ze které ho následně opět odeberou. Mám s pěstounskou péčí na přechodnou dobu již šestiletou zkušenost z mého blízkého okolí, konkrétně od mých rodičů. Jsem zastánce názoru, který dnes již podložen i studiemi, že první roky dítěte jsou pro jeho následný vývoj kritické. Nedostatky citových vazeb v raném dětství už se těžko napravují. Měla jsem možnost se setkat s několika dětmi z dětských domovů, stejně tak s dětmi z pěstounských rodin. Z mého pohledu se jedná o nesrovnatelné rozdíly ve vývoji, komunikaci, otevřenosti dětí lidem a následně ve školním prospěchu a dalších aspektech.

Česká republika je ze strany českých i mezinárodních organizací často kritizována za trvale vysoký počet dětí umístěných v ústavní péči. Počet dětí umístěných v zařízeních zajišťující ústavní péči, sečteme-li zařízení pro výkon ústavní výchovy a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je za rok 2020 stále vysoký a to 6 302 dětí.¹ Řada vědeckých studií přitom poukazuje na škodlivost ústavní péče na vývoj dítěte. Zařízení ústavní výchovy sice zajišťuje základní péči o dítě, ale nikdy nenahradí rodinné prostředí. I přes snahu personálu nikdy nezajistí individuální péči, kterou dítě potřebuje. Nedostatek citových vazeb se odráží na vývoji dítěte.² Alternativní řešení u nás sice existují, ale ne vždy jsou řádně využívána.

V posledních letech můžeme vidět tendence tuto situaci změnit. V září 2021 byla schválena novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí³, která od roku 2025 zruší kojenecké ústavy.

¹ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2020, Dostupný na www.mpsv.cz.

² Středisko náhradní rodinné péče, *Dítě v Ústavu*, aktualizováno 5.8.2021, Dostupné na: <[Dítě v ústavu | Šance Dětem \(sancedetem.cz\)](http://Dítě_v_ústavu_|_Šance_Dětem_(sancedetem.cz)>)>

³ Zákon č. 363/2021 Sb. kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů.

Nově se děti budou svěřovat převážně právě pěstounům na přechodnou dobu a pouze děti, které potřebují speciální péči či sourozenecké skupiny, které nelze umístit do pěstounských rodin budou v menších centrech. V souvislosti s touto novelou samozřejmě pěstounské péče na přechodnou dobu vychází značně do popředí a vyvstávají otázky, zda máme dostatek kvalitních pěstounů, abychom byli schopni zajistit péči všem potřebným dětem. Popřípadě, jak tento dostatek pěstounů zajistit.

Má osobní zkušenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu je také jedním z důvodů, proč jsem si zvolila právě toto téma pro svou diplomovou práci. Za posledních šest let se sedmi dětmi jsem již zkusila klady i zápory, které tento institut obnáší. Dalším důvodem je i můj zájem o rodinné právo a právo dětí konkrétně.

Cílem diplomové práce je tedy popsat a analyzovat pěstounskou péči na přechodnou dobu v České republice a zodpovědět výzkumné otázky, které jsem si stanovila. První výzkumnou otázkou je: Jaké jsou nejvíce problematické aspekty přechodné pěstounské péče a jaké je jejich možné řešení. Druhou je pak: Jak dlouho trvá příprava žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu a jaké faktory tuto délku ovlivňují? Další výzkumnou otázku, kterou se práce bude zabývat je: Jaká je délka pěstounské péče na přechodnou dobu *de iure* a *de facto* a jaké faktory tuto délku ovlivňují? A poslední výzkumnou otázku je: Jaké je finanční zabezpečení pěstounské péče a zda odpovídá požadavkům současné doby?

V první kapitole se práce zabývá institutem pěstounské péče na přechodnou dobu jako takovým, jeho vymezením, druhy náhradní rodinné péče a legislativním rámcem. V druhé kapitole je popsána právní úprava jak z pohledu mezinárodních, tak vnitrostátních předpisů. V dalších kapitolách jsou pak rozebrány jednotlivé problematické aspekty, na které jsem při svých zkušenostech narazila a jejich možné řešení. Bude se jednat o: zařazování žadatelů do evidence pěstounů na přechodnou dobu a délka tohoto procesu; svěřování dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu a problematika předběžných opatření; délka pěstounské péče, zánik pěstounské péče a následné poměry dítěte a dávky pěstounské péče.

1 Institut přechodné pěstounské péče

1.1 Vymezení pojmu

Pěstounská péče je soukromoprávní institut náhradní rodinné péče. Jedná se o výkon osobní péče o dítě, jež je vykonáván osobou odlišnou od rodiče nebo poručníka, a to v případě, že taková péče nemůže být z objektivních či subjektivních důvodů vykonávána rodiči. Nastává

tedy v případě, kdy rodiče o své dítě neumí, nemohou nebo nechtějí osobně pečovat. Stát pak musí zajistit dočasnou náhradní péči o dítě v prostředí, které rodinné prostředí co nejvíce připomíná. Péči o takové děti pak vykonávají prověřeni a proškolení pěstouni, jež jsou finančně zabezpečeni dávkami pěstounské péče a je jim poskytována odborná pomoc a podpora ze strany doprovázejících organizací či oddělení sociálně právní ochrany dětí obecních úřadů. Pěstounská péče na přechodnou dobu je časově omezená, a to délkou jednoho roku.⁴ Pěstounská péče je tedy pojmově dočasný institut. Účelem pěstounské péče není přijetí dítěte za své, jak je tomu u osvojení.

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu byl do našeho právního řádu vložen 14. března 2006 zákonem č. 134/2006 Sb.⁵ Tímto zákonem se mimo jiné novelizoval zákon o sociálně-právní ochraně dětí⁶ a zákon o rodině.⁷ Účelem zavedení tohoto druhu náhradní rodinné péče je rozšíření spektra možností pro řešení situace dítěte, resp. získání další alternativy k péči ústavní. Institut pěstounské péče na přechodnou dobu tak umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradní rodině u speciálně proškolených pěstounů a vyhnulo se tak, byť krátkodobému umístění v institucionální péči. Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb. uvádí, že dosavadní systém náhradní péče o dítě by měl být doplněn o možnost svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, jako alternativu k péči ústavní. Umístění do tohoto druhu péče by pak mělo být vázáno na předpoklad návratu dítěte zpět do péče jeho rodičů nebo širší rodiny, nebo svěřeni do péče náhradních rodičů. Základním předpokladem svěřeni dítěte do tohoto druhu péče by měl být zdravotní stav dítěte, který nevyžaduje speciální péči a dále zvláštní odborné předpoklady vybraných pěstounů pro výkon této formy péče.⁸ K novele zákona o rodině pak uvádí, že zákon o rodině bylo nezbytné doplnit, aby bylo možné za stanovených podmínek svěřit dítě do pěstounské péče po přechodnou dobu, a to do doby, než bude moci rodič opět převzít péči o dítě nebo než se vyřeší situace dítěte jiným vhodným způsobem. Hlavním úkolem těchto pěstounů bude kromě péče o osobu dítěte také ve spojení

⁴ Středisko náhradní rodinné péče, *Pěstounská péče na přechodnou dobu*, dostupné na [<Pěstounská péče na přechodnou dobu | Náhradní rodina \(nahradnirodina.cz\)>](http://Pěstounská péče na přechodnou dobu | Náhradní rodina (nahradnirodina.cz))

⁵ Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a rodiči přispívat k vytvoření podmínek umožňující návrat dítěte do původní rodiny nebo jeho přechod do rodiny náhradní.⁹

Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu je, jak je již výše zmíněno, zajištění péče o dítě v rodinném prostředí s individuálním přístupem vhodného pečovatele, které má nahradit umístění dítěte do institucionální péče. Ačkoli byl zakotven v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte (dále jen „ZSPOD“) již v roce 2006, je z praxe zřejmé, že nebyl prakticky využíván, neboť jeho výkon nebyl dostatečně zabezpečen jednak po finanční stránce, tak po stránce sociálního zabezpečení pěstouna.¹⁰ Pěstoun na přechodnou dobu byl s dávkami pěstounské péče zabezpečen, stejně jako pěstoun „dlouhodobý“, pouze v obdobích, kdy fakticky pečoval o dítě. V mezidobí se však ocital bez jakékoli podpory, i přesto, že musel být trvale připraven dítě převzít.¹¹ Až novelou ZSPOD č. 401/2012 Sb. došlo od 1. 1. 2013 k výrazné změně zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu, kdy byla stanoven nárok na odměnu pěstouna i v obdobích, kdy osoba v evidenci o žádné dítě nepečuje, což se promítlo do značného zájmu žadatelů o tuto formu náhradní rodinné péče.¹²

1.2 Odlišení pěstounské péče, pěstounské péče na přechodnou dobu a svěřeni do péče jiné osoby

1.2.1 Pěstounská péče „dlouhodobá“

Pěstounská péče je vymezena v § 958 až §973 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „Občanský zákoník“). Do tohoto druhu náhradní rodinné péče se svěřují děti za předpokladu, že o dítě nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, a to na dobu, dokud trvá překážka bránící rodičům v osobní péči.¹³ Pěstounská péče má vždy přednost před péčí ústavní.¹⁴ Při svěřeni dítěte do pěstounské péče zůstávají rodiči práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou těch práv a povinností, které zákon přiznává pěstounovi. V případě důvodů zvláštního zřetele může soud rozhodnout jinak.¹⁵ Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat, mají také právo na informace o dítěti (ledaže

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, Doležal a kol, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018, s. 247 - 255: A. Valová

¹¹ Hovorka, D., Křístek, A., Macela, M., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, právní stav ke dni 1. 7. 2020, K. Trubačová.

¹² Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, Doležal a kol, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018, s. 247 - 255: A. Valová

¹³ § 958 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ § 958 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵ § 960 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

soud z důvodů zvláštního zřetele rozhodne jinak).¹⁶ Nejpozději pěstounská péče zanikne dosažením plné svéprávnosti dítěte, jinak jeho zletilostí.

Pěstounem se může stát osoba, která skýtá záruky řádné péče, musí mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. V případě, že se ujme osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo blízká dítěti, má přednost před jinou osobou, ledaže by to nebylo v souladu se zájmem dítěte.¹⁷

Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat a při výchově dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech také dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat dítě o jeho podstatných záležitostech.¹⁸ Pěstoun má také důležitou povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak.¹⁹ Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti, neboť svěřením dítěte do pěstounské péče nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti jeho rodičů. Náleží-li dítěti příspěvek na úhradu jeho potřeb dle § 47f ZOSPOD, přechází právo dítěte na výživné na stát.²⁰

Další práva a povinnosti pěstounů při výkonu pěstounské péče upravuje § 47a odst. 2 ZSPOD, mezi které patří například právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců; právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě; ale zároveň povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích; a další.²¹

1.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Základní úprava této formy náhradní rodinné péče je obsažena v ustanovení § 958 odst. 3 občanského zákoníku, s tím že toto ustanovení odkazuje na §27a ZOSPOD. Z těchto ustanovení vyplývá, že soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám vedených v evidenci dle ZOSPOD, a to:

- po dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů o dítě pečovat

¹⁶ § 960 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ § 962 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ § 966 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ § 967 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ § 961 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²¹ § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

- dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat
- dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.²²

V takových případech je soud povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče a za tímto účelem si vyžaduje zprávy od příslušného OSPOD. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno.²³

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok. To neplatí v případě, že jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později, ne však na delší dobu, než po kterou má trvat pěstounské péče (1 rok) u toho sourozence, který byl do pěstounské péče téhož pěstouna svěřen poslední.²⁴ Zásada trvání pěstounské péče jeden rok může být také prolomena ve výjimečných případech. Této problematice se práce věnuje níže.

Vyživovací povinnost k dětem i v tomto případě náleží rodičům, či jiným osobám povinným výživou k dítěti.²⁵ Toto výživné pak rodiče posílají příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí – krajské pobočce Úřadu práce ČR, která vyplácí pěstounovi příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Nárok na výživné určené na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, totiž přechází z dítěte na stát.

1.2.3 Svěřeni do péče jiné osoby

Tento institut se použije v případě, že se v okruhu dítěte najde někdo z jeho příbuzných či osob blízkých, kdo je schopen a ochoten se dítěte ujmout. Úprava svěřeni dítěte do péče jiné osoby se nachází v § 953 - § 957 OZ. Svěřeni dítěte do péče jiné osoby má přednost před péčí v ústavní výchově, nenahrazuje však pěstounskou péčí, předpěstounskou péčí ani péčí před osvojením.²⁶ Práva a povinnosti pečující osoby vymezí soud.²⁷

Soud stanoví rodičům rozsah výživného. Pečující osoba má právo vymáhat výživné stanové rodičům na dítě, které má v péči, jakož i právo s výživným hospodařit v zájmu dítěte

²² § 27a odst. 7 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²³ § 27a odst. 8 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ § 27a odst. 9 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²⁵ § 961 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ § 953 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁷ § 955 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

podle jeho potřeb a v souladu s jeho zájmy.²⁸ Tento typ náhradní rodinné péče se neužije v případě, že není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost.²⁹

2 Prameny právní úpravy

Již tradičně právní nauka rozděluje prameny práva v materiálním a formálním smyslu. Formální prameny práva pak označují vnější formu právních norem, kdežto materiální označují zdroj obsahu těchto právních norem.³⁰ Práce se zde zaměřuje na formální prameny na vnitrostátní i mezinárodní úrovni.

2.1 Mezinárodní smlouvy a dokumenty

Česká republika jako svrchovaný stát uplatňuje svou výlučnou moc nad svými občany a dalšími osobami nacházející se na jejím území. Projevem této svrchovanosti (též suverenity) je způsobilost být subjektem právních vztahů na mezinárodní úrovni. Vztah vnitrostátního a mezinárodního práva nám pak upravuje čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky (dále jen „Ústava“), který uvádí: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejich ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“³¹ Dalším důležitým článkem, který upravuje vztah vnitrostátního práva a práva Evropské Unie je čl. 10a Ústavy. Mezinárodní smlouvy po naplnění znaků předpokládaných v čl. 10 či čl. 10a Ústavy jsou pak součástí právního řádu České republiky a mají aplikační přednost před zákonem.³²

Ještě před uvedením jednotlivých pramenů práva týkající se problematiky práv dětí a náhradní rodinné péče, je vhodné uvést podstatný zdroj pozdějších lidskoprávních dokumentů, kterým je Všeobecná deklarace lidských práv přijatá Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948. Tato deklarace, ačkoli nebyla nikdy právně závazná, je velmi důležitým dokumentem, kdy Valné shromáždění Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) vyjadřuje *společný cíl pro všechny národy a všechny státy*, čímž je úcta a uznání základních

²⁸ § 956 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁹ § 957 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁰ Osina P., Teorie práva, 2. vydání, Leges 2020

³¹ Čl. 10 zákona š. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

³² Čl. 10a zákona š. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

práv.³³ Pojmu rodina se věnuje v čl. 16 odst. 3 a definuje ji takto: „*Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu*“³⁴

2.1.1 Deklarace práv dítěte

Již v roce 1924 Liga národů přijala první tzv. ženevskou Deklaraci práv dětí, která jako první zakotvila skutečnost, že dítě potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky a ochranu před narozením i po něm.³⁵

Liga národů byla v roce 1945 nahrazena OSN, která následně 20. listopadu 1959 vyhlásila Deklaraci práv dítěte (někdy též nazývána Charta práv dítěte). Cílem přijetí této deklarace bylo, aby děti mohly prožít šťastné dětství, užívat práv a svobod v ní uvedených ku prospěchu vlastnímu i prospěchu společnosti.³⁶ Pro účely této práce je nejdůležitější zásada č. 6, která uvádí: „*Dítě potřebuje k plnému a harmonickému vývoji své osobnosti lásku a porozumění. Pokud je to možné, má vyrůstat v péči svých rodičů, kteří jsou za ně odpovědní, a v ovzduší přízně, morálního i materiálního zabezpečení; dítě v útlém věku může být odloučeno od své matky pouze za výjimečných okolností. Společnosti i úřady jsou povinny poskytovat zvláštní péči dětem bez rodičů a dětem bez přiměřených prostředků k životu. Finanční podpora státu a jiná pomoc dětem z početných rodin je žádoucí.*“³⁷

2.1.2 Úmluva o právech dítěte

První právně závaznou normou se stala až o třicet let později Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“). Valné shromáždění OSN ji přijalo 20. listopadu 1989. Československá federativní republika se pak stala jejím signatářem hned o rok později 30. září 1990 podpisem prezidenta republiky Václavem Havlem v New Yorku.³⁸

Ve své preambuli mimo jiné uvádí, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.³⁹ První část úmluvy (čl. 1-41) upravuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dítěte. Ve druhé části (čl. 42–45) pak upravuje povinnosti států při naplňování

³³ Preambule Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN, Všeobecná deklarace lidských práv, ze dne 10.12. 1948

³⁴ Čl. 16 odst. 3 Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN, Všeobecná deklarace lidských práv, ze dne 10.12. 1948

³⁵ Vaničková E., Deklarace práv dítěte. Informační centrum vlády, ze dne 10.11. 2009. Dostupné na: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

³⁶ tamtéž

³⁷ Zásada č. 6 Usnesení Ligy národů o přijetí Deklarace práv dítěte ze dne 20. 11. 1959

³⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

³⁹ Preambule Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Úmluvy a hodnocení plnění povinností jednotlivými smluvními státy. Třetí část (čl. 46-54) pak upravuje proces ratifikace, přistoupení a vypovězení Úmluvy.

Další důležitý přínos Úmluvy je pojem dítěte. Úmluva jako první mezinárodní akt vymezila pojem *dítě* ve svém čl. 1 jako „*každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“⁴⁰ Další články, kterou jsou pro účel této práce důležité jsou čl. 9 a čl. 20.

V čl. 9 Úmluva ukládá státům povinnost zajistit, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady, na základě soudního rozhodnutí určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Příkladem takové situace pak Úmluva uvádí zneužívání či zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.⁴¹ Čl. 20 pak uvádí, že dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Stát pak zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči. Tato péče může zahrnovat mimo jiné předání do výchovy, institut „kafala“⁴² podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.⁴³

2.1.3 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950. Česká a Slovenská Federativní Republika přistoupila k této Úmluvě 21. února 1991 a 18. března 1992 vstoupila v platnost.⁴⁴ Pro účel této práce je důležitý čl. 8, který upravuje, že každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Státní orgán pak nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.⁴⁵

⁴⁰ Čl. 1 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

⁴¹ Čl. 9 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

⁴² „Kafala“ spočívá v závazku dospělé osoby zajišťovat výživu, vzdělání a ochranu dítěte a mít toto dítě v zákonném opatrovnictví. Je dočasná, končí dosažením zletilosti. Zdroj: Soudní rozhledy, 5/2019, s. 172, Praha: C.H. Beck

⁴³ Čl. 20 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

⁴⁴ Sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, 21. 2. 1991

⁴⁵ Čl. 8 sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, 21. 2. 1991

Důležité je zde také uvést, že Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve svém článku 19 zřizuje Evropský soud pro lidská práva.⁴⁶

2.1.4 Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Dne 25. ledna 1996 byla ve Štrasburku přijata Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Jménem České republiky byla podepsána 26. dubna 2000, při čemž současně Česká republika prohlašuje, že tuto úmluvu použije na řízení o osvojení, řízení o svěřeno do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, jakož i na všechna další řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte.⁴⁷ Evropská úmluva o výkonu práv dětí vstoupila v platnost 1. července 2001. Účelem této úmluvy je, v jejich nejlepším zájmu, podporovat práva dětí mladších osmnácti let, poskytnout jim procesní práva a usnadnit jejich výkon tím, že bude zabezpečeno, aby děti přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů, byly informovány o soudních řízeních, která se jich týkají, a mohly se jich účastnit. Evropská úmluva o výkonu práv dětí pak klade důraz především na právo být informován, vyjádřit svůj názor a právo být slyšen⁴⁸. Tato práva se však omezí na případy, ve kterých figuruje dítě, které má dle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci.⁴⁹ Další článek, který je třeba zmínit je čl. 7, který ustanovuje: „*V řízení, které se týká dítěte, je soudní orgán povinen konat rychle, aby nedošlo ke zbytečným průtahům. K tomu musí směřovat i procesní předpisy zabezpečující rychlý výkon rozhodnutí. V naléhavých případech musí mít soudní orgán pravomoc vydat rozhodnutí, jež jsou vykonatelná okamžitě.*“⁵⁰ Toto ustanovení vyjadřuje zvláštní zájem dětí na rychlém projednání jejich záležitostí.

2.1.5 Listina základních práv EU

Česká republika vstoupila do Evropské Unie dne 1. května 2004. Tato úmluva ve své hlavě III nazvané Rovnost, konkrétně v článku 24 upravuje právo dítěte na ochranu a nezbytnou péči pro jejich blaho. Dítě má možnost svobodně vyjadřovat své názory a v záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost. Dále tento článek upravuje, že při všech činnostech týkající se dětí musí být prvořadým hlediskem

⁴⁶ Čl. 19 sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, 21. 2. 1991

⁴⁷ Sdělení č. 54/2001 Sb. sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, 25. 1. 1996

⁴⁸ Čl. 3 sdělení č. 54/2001 Sb. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, 25. 1. 1996

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ Čl. 7 sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, 25. 1. 1996

nejvlastnější zájem dítěte. A nakonec upravuje právo dítěte udržovat pravidelné osobní vztahy a přímá styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.⁵¹

2.1.6 Doporučení č. R (87) 6 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy o pěstounských rodinách

Dalším důležitým mezinárodním dokumentem pro tuto práci je Doporučení č. (87) 6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinných. Bylo přijato 20. března 1987 a vzhledem k tomu, že se jedná o doporučení, není tedy právně závazné. V tomto doporučení bylo formulováno 8 zásad. Pro téma práce je důležité zejména zásada č. 2, která uvádí: „*Osobní vztahy dítěte s jeho biologickou rodinou mají být udržovány a jeho biologické rodině mají být předávány informace nezbytné v zájmu péče o dítě ve spojitosti s každodenním či naléhavými záležitostmi.*“⁵² Tuto zásadu podporuje i úprava v občanském zákoníku ve svém § 960 odst. 2. Další pro toto téma podstatnou zásadou je č. 4, která uvádí: „*Před tím, než je přijato jakékoli důležité rozhodnutí týkající se osoby dítěte, má být pěstounům v maximální možné míře umožněno, aby vyjádřili svůj názor.*“⁵³

2.2 Vnitrostátní prameny

2.2.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky⁵⁴ (dále jen „Listina“), stojí tak v hierarchii vnitrostátních pramenů nejvýše a zákony nižší právní síly s ní musí být vždy v souladu. Pro tuto práci je stěžejní čl. 32, který ve svém prvním odstavci uvádí, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona a zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Následně v odstavci 4 uvádí: „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“⁵⁵ Výchova tedy primárně náleží rodičům. V případě že nastanou subjektivní či objektivní důvody, které znemožňují rodičům tuto péči vykonávat, má stát povinnost zajistit dítěti náhradní rodinou péči.

2.2.2 Občanský zákoník

V občanském zákoníku z roku 2012 č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, nalezneme v části druhé úpravu rodinného práva. Pěstounskou péči pak upravuje konkrétně v § 958 až

⁵¹ Článek 24 smlouvy C 326/391 Úředního věstníku Evropské unie, Listina základních práv Evropské unie, 26. 10. 2012

⁵² Zásada č. 2 doporučení č. (87) 6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinných

⁵³ Zásada č. 4 doporučení č. (87) 6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinných

⁵⁴ Čl. 3 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ Čl. 32 odst. 4 zákona č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

§970. O pěstounské péči na přechodnou dobu se však pouze zmiňuje v § 958 odst. 3, pro podrobnější úpravu odkazuje na jiný zákon, konkrétně na ZOSPOD.

2.2.3 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Tento zákon byl přijat již v roce 1999, dnešní podobu získal především díky rozsáhlé novele zákonem č. 401/2012 Sb., který se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Novela byla reakcí na opakované výtky mezinárodních institucí⁵⁶ ohledně vysokého počtu dětí umístovaných do ústavní péče. ZOSPOD upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu v § 27a.

2.2.4 Zákon o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních upravuje řízení, která jsou taxativně upravena v jeho § 2. Mezi tyto řízení patří i Řízení ve věcech rodiněprávních, které jsou upravena v Hlavě V. Pro pěstounskou péči na přechodnou dobu je nejdůležitější úprava předběžných opatření a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé děti.

3 Zařazování zájemců do evidence pěstounů na přechodnou dobu

3.1 Evidence pěstounů na přechodnou dobu

Evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu upravuje § 27a ZOSPOD. Tuto evidenci vedou krajské úřady, v Praze Magistrát hlavního města Prahy.⁵⁷ Pro osoby, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu je zavedena zvláštní evidence, která má i neformální elektronickou podobu. Tvůrcem a správcem této elektronické podoby je Olomoucký kraj.⁵⁸ Pro tyto osoby bude v práci užívána legislativní zkratka stanovená § 2a písm. b) ZOSPOD – osoby v evidenci. Osobou v evidenci se rozumí každá osoba vedená v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu v rámci České republiky, a to bez ohledu na to, zda aktuálně mají či nemají svěřeno dítě do přechodné pěstounské péče.⁵⁹

3.2 Podmínky pro zařazení do evidence

Aby se žadatel mohl stát osobou v evidenci, musí nejprve podat žádost standardizovaným formulářem Ministerstva práce a sociálních věcí. Tuto žádost podává na obecním úřadu obce s rozšířenou působností dle místa svého trvalého pobytu.⁶⁰

⁵⁶ Např. Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte z června 2011. Dostupné na: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/36cs_12.pdf&original=doporuceni_01.pdf

⁵⁷ § 27a odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ Seznam dostupný zde: [Seznam pěstounů na přechodnou dobu \(kr-olomoucky.cz\)](http://seznam.pestounu.kr-olomoucky.cz)

⁵⁹ § 2a písm. b) zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ § 60, § 61 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Do evidence osob se zařazují osoby, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon takové péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození.⁶¹ Toto odborné posouzení probíhá obdobně jako u žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. Jedná se o zjištění zdravotního stavu žadatelů, psychologické vyšetření a odborná příprava v rozsahu 72 hodin. Následně na základě rozhodnutí krajského úřadu o zařazení může být žadatel zapsán do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.⁶²

3.3 Proces přípravy

Po vyplnění žádosti, ke které se přikládá doklad o státním občanství, opis z evidence rejstříku trestů, zpráva ošetřujícího lékaře o zdravotním stavu žadatele a údaje o ekonomických a sociálních poměrech; následuje místní šetření pracovníka OSPOD. Žádost s příloženými dokumenty společně se stanoviskem obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování pěstounské péče (stanovisko pracovníka OSPOD po místním šetření) se následně předá příslušnému krajskému úřadu.⁶³

Následuje odborné posouzení. Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje: zhodnocení přípravy k přijetí dítěte, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu; posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny; zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost; posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.⁶⁴ Další podmínkou je také posouzení žadatele, konkrétně charakteristiku jeho osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o zařazení do evidence, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro svěření dítěte do pěstounské péče.⁶⁵

Přípravu fyzických osob zajišťuje krajský úřad, který žadatelům poskytuje poradenskou pomoc, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, která činí nejméně 72 hodin. U pěstounské péče a osvojení je to pouze 48 hodin.⁶⁶ Z aktuální praxe

⁶¹ § 27a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶² § 27 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶³ § 21 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁴ § 27 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁵ § 27 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ § 11 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

vyplývá, že výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je pro pěstouny psychicky i fyzicky zatěžující a v souvislosti s tím je i příprava náročnější. A to nejen v časové dotaci, ale i specifikací témat související se speciální péčí o děti, například abstinenční syndrom u novorozeneckých dětí, porucha attachmentu⁶⁷, práce s biologickou rodinou, téma identity dítěte, vyhodnocování situace dítěte a další.⁶⁸ Obsah příprav vychází z prováděcí vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dítěte. U pěstounů na přechodnou dobu se předpokládá jejich zralost a stabilita jejich osobnosti, která má dostatečný náhled a pochopení smyslu přechodnosti péče o dítě a jeho následného předání zpět do péče rodičů, popřípadě do péče budoucích osvojitelů či pěstounů.⁶⁹ Zpravidla od podání žádosti o zařazení do evidence uchazečů o přechodnou pěstounskou péči do vydání rozhodnutí o zařazení do evidence uplyne 12 měsíců.⁷⁰

3.4 Dohoda o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu

Po úspěšném zařazení osoby do evidence navrhne obecní úřad obce s rozšířenou působností osobě v evidenci uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která je upravena v § 47b ZOSPOD. Jedná se o specifickou smlouvu o poskytování sociální služby, která upravuje podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností osoby v evidenci.⁷¹ Účelem je tedy konkretizovat obecně formulovaná práva a povinnosti a uzpůsobit je konkrétním potřebám dítěte. Zároveň musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěřením do pěstounské péče a popř. s individuálním plánem ochrany dítěte.⁷² Primárně se tato dohoda uzavírá s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, který má také povinnost navrhnout osobě v evidenci uzavření dohody o výkonu pěstounské péče. V případě, že by tato dohoda nebyla uzavřena do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o zařazení osoby do evidence, obecní úřad obce s rozšířenou působností z moci úřední upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností svým rozhodnutím.⁷³

⁶⁷ Psychická porucha, která se projevuje negativní reakcí dítěte na jakýkoli pokus o bližší vztah, či naopak přilnutí ke každému, i cizímu člověku. Zdroj: Institut rodinné péče Natama, *Co je porucha attachmentu?*, dostupné na: <https://www.natama.cz/cs/co-to-je-porucha-attachmentu/>

⁶⁸ Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, Doležal a kol, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1. Vydání, 2018, C.H. Beck, Cilečková

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Dvořáčková S., Vítková A., *Doprovázení pěstounů na přechodnou dobu praxe v České republice a inspirace ze zahraničí*, 2019

⁷¹ Hovorka, D., Křístek, A., Macela, M., Trubačová, K., Zárasová, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář.*, Vydání Wolters Kluwer, 1. 7. 2020, A. Křístek.

⁷² § 47b odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷³ § 47b odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Obsah dohody konkretizuje práva a povinnosti uvedené v § 47a, musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do péče a s individuálním plánem ochrany dítěte.⁷⁴ Zákodárce preferuje uzavření dohody jako výraz smluvní svobody. Práva a povinnosti osob v evidenci nejsou založena uzavřením dohody o výkonu pěstounské péče. Zákodárce tato práva přiznává již ustanovením §47a, dohodou dochází pouze ke konkretizaci těchto práv. Obsahem však mohou být i jiná práva a povinnosti, než jsou uvedeny v § 47a, podstatná je jejich vazba na potřeby dítěte.⁷⁵

Účastníkem dohody je na jedné straně osoba v evidenci. Osoba v evidenci může mít v daném čase uzavřenou pouze jednu dohodu s jedním partnerem, a to i v případě, že je současně osobou v evidenci i osobou pečující, i bez ohledu na počet svěřených dětí.⁷⁶ V případě, že jsou oba manželé osobou v evidenci, uzavírají jednu společnou dohodu, a to bez ohledu na to, zda jsou některé nebo všechny děti svěřeny do jejich společné péče. Výjimkou bude případ svěřených dětí do výlučné péče jen jednoho z manželů. Pokud spolu manželé po dobu tří měsíců prokazatelně nežijí a obecní úřad obce s rozšířenou působností na žádost jednoho z manželů rozhodně, že se ke skutečnosti, že oba manželé jsou osobou v evidenci, nepřihlíží.⁷⁷ Druhou stranou je subjekt veřejné správy. Jedná se o obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má osoba v evidenci trvalý pobyt.⁷⁸

Dohoda však může být uzavřena se souhlasem místně příslušného úřadu obce s rozšířenou působností uzavřít i jiný obecní úřad s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba.⁷⁹ Takový souhlas je tzv. jiným úkonem správního orgánu dle § 154 a násl. Zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.⁸⁰ Účelem souhlasu je přezkoumání dohody s rozhodnutím soudu o zařazení žadatele do evidenci, s individuálním plánem ochrany dítěte (pokud byl vypracován) a zda obsahuje všechna práva a povinnosti dle § 47a ZSPOD. „*Orgánu sociálně-právní ochrany nepřísluší hodnotit detailně ustanovení dohody, požadovat úpravu dalších práv a povinností nad rámec zákona nebo se vyjadřovat k formálnímu členění dohody.*“⁸¹

⁷⁴ § 47a zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ Čilečková K., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018, s. 470 - 475

⁷⁶ § 47b odst. 7 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ § 47b odst. 8 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ § 47b odst. 8 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁹ § 48 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁰ Čilečková K., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018, s. 470 - 475

⁸¹ MPSV odbor rodiny a ochrany práv dětí. Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravujícím práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, ze dne 15. května 2013. č. j. 2013/33463/211. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/informace_dohody.pdf/d46b6072-7a41-22fc-4a5e-1f2eea0b29d4

Mezi pověřené osoby, které mohou uzavírat tyto dohody spadají zejména příspěvkové organizace obcí či neziskové organizace. Pověřené osoby jsou pak povinni minimálně jednou za 2 měsíce být v osobním styku s osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do její péče, a tím sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. Dále také jednou za 6 měsíců zpracovat zprávu o průběhu výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu a zaslat ji OSPOD dle místa trvalého bydliště. Pověřené osoby poskytují sociálně-právní ochranu na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti, o kterém rozhoduje krajský úřad.⁸²

Nedojde-li k uzavření dohody ve lhůtě 30 dnů od právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence, zahájí příslušný orgán sociálně-právní ochrany ke dni následujícímu po dni, kdy marně uplynula lhůta k jejímu uzavření, řízení o vydání rozhodnutí.⁸³ Dohoda o výkonu pěstounské péče může být uzavřena i v době probíhajícího řízení, které je poté zastaveno. Z povahy věci plyne, že bude zapotřebí nařídit ústní jednání, proto se prodlužuje základní lhůta pro vydání rozhodnutí (stanovená v § 71 odst. 3 správního řádu), a připočítává se lhůta až 30 dnů. Nejzazší termín je tedy 90 dnů ode dne, kdy nastala skutečnost, s níž zákon spojuje možnost uzavřít dohody, resp. povinnost vydat rozhodnutí v případě že dohoda nebyla uzavřena.⁸⁴

Dohoda o výkonu pěstounské péče je veřejnoprávní smlouvou, která je upravena v § 159 až 170 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

3.5 Průtahy řízení a odpovědnost za škodu způsobenou orgánem veřejné moci

Tato podkapitola se zabývá otázkou, zda délka správního řízení o zařazení uchazečů do evidence může založit nárok na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (dále jen „OdpŠk“), resp. zda se na toto správní řízení vztahuje čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (Dále jen „Úmluva o ochraně LPS“)⁸⁵.

Článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS stanovuje mimo jiné právo každého, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislých a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo

⁸² §§ 48, 49, zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ § 47 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁴ Hovorka, D., Křístek, A., Macela, M., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář., Vydání Wolters Kluwer, 1. 7. 2020, A. Křístek.

⁸⁵ Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3,5 a 8, 21. 2. 1991

o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.⁸⁶ § 13 odst. 1 OdpŠk pak stanovuje odpovědnost státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, kterým je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. V tomto odstavci se také uvádí, že v případě, že zákon nestanoví lhůtu pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.⁸⁷ Přiměřenost délky soudních řízení je součástí práva na spravedlivý proces, které je garantováno nejen vnitrostátními předpisy nejvyšší právní síly (čl. 38 odst. 2 Listiny), ale i na mezinárodní úrovni, jako je zmíněný článek Úmluvy pro ochranu LPS. Čl. 38 odst. Listiny stanovuje právo každého, aby byla jeho věc projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.⁸⁸

Otázkou zde zůstává, zda právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS nebo dle čl. 38 odst. 2 Listiny můžeme vztáhnout i na řízení správní. Dotčené ustanovení Listiny ve svém prvním odstavci hovoří pouze o řízeních soudních, vzhledem k tomu, že uvádí nemožnost odnětí svému zákonnému soudci a příslušnost soudů. Druhý odstavec navazuje na odstavec první a sám už nestanovuje, zda se práva v tomto odstavci uplatní i na řízení jiná než soudní. Je třeba z toho dovodit, že ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny se vztahuje především na řízení soudní. Toto tvrzení nám může potvrdit i uvedený znak veřejnosti, který je typický pro řízení soudní, ale ne pro řízení před orgány veřejné moci. Pro správní řízení je naopak typická zásada neveřejnosti.⁸⁹ Článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS rovněž hovoří o projednání záležitosti nezávislým a nestranným soudem, takže obdobnou argumentací se dospěje ke stejnému závěru.⁹⁰

Touto problematikou se však zabýval i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 29. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 344/2014, kde se vypořádával s otázkou, zda se stavební řízení vztahuje pod tyto dva zmíněné články, a to právě v návaznosti na to, zda jsou pro posouzení újmy způsobené nepřiměřenou délkou správního řízení aplikovatelné závěry uvedené ve stanovisku Nejvyššího soudu o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci⁹¹.

⁸⁶ Čl. 6 odst. 1 sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, 21. 2. 1991

⁸⁷ § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti

⁸⁸ Čl. 38 zákona č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ § 49 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁰ Čl. 6 odst. 1 sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, 21. 2. 1991

⁹¹ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. Zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011 k výkladu ustanovení § 13 odst. 1 vět druhé a třetí a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu

Čl. 38 odst. 2 Listiny vyloučil obdobnou argumentací, jaká je uvedena výše. K článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS uvádí: „*Toto právo nelze jednoznačně dovodit ani z čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť ten hovoří o „projednání soudem“ a o rozhodnutí o „občanských právech nebo závazcích. Citované ustanovení tak vedle trestních věcí chrání práva účastníků výlučně v řízeních, v nichž má být rozhodnuto o jejich občanských právech nebo závazcích.*“⁹² Nicméně se zde už prolíná i judikatura ESLP, která tento termín „projednání soudem“ vykládá široce, a za soud považuje i orgán, který není soudem podle vnitrostátního práva, pokud tento orgán rozhoduje o občanských právech nebo závazcích účastníka (srov. Například Sramek proti Rakousku, rozsudek ze dne 22. 10. 1984, stížnost č. 8790/79).

V tomto rozsudku se také objevují otázky dovozené judikaturou ESLP a právní doktrínou, jejichž zodpovězení je rozhodující pro aplikovatelnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS v jeho civilní části. Jedná se o otázky:

- 1) Jde zde o spor o právo nebo závazek, který je opravdový a vážný a jehož rozhodnutí má přímý vliv na existenci, rozsah nebo způsob výkonu daného práva nebo závazku?
- 2) Má toto právo nebo závazek svůj základ ve vnitrostátním právu?
- 3) Je právo nebo závazek, o které se v daném případě jedná, civilní (tj. soukromoprávní) povahy?⁹³

V případě kladném zodpovězení tedy bude článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS aplikovatelný.

K zodpovězení otázky, zda správní řízení o zařazení zájemců do evidence osob vhodných stát se pěstouny, je nejprve nutné si zodpovědět uvedené otázky, zejména povahu předmětného řízení.

K povaze řízení o žádosti o zápis do evidence žadatelů se již v minulosti vyjádřil Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 20. 3. 2015, sp. zn. 4 Ads 12/2015, ve kterém uvedl, že řízení týkající se zařazení osoby do určité veřejnoprávní evidence je řízením správním, jež je zakončeno vydáním individuálního správního aktu. Přitom předmětem tohoto správního rozhodnutí nejsou soukromoprávní otázky, nýbrž veřejnoprávní status žadatele, tedy zda

způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“) a čl. II zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 160/2006 Sb.“) v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

⁹² Tamtéž

⁹³ tamtéž

veřejná moc považuje osobu žadatele za vhodnou pro zprostředkování (v případě tohoto rozsudku) osvojení. Dále také poukázal, že správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů je přezkoumáváno správním soudnictvím, nikoli civilními soudy.⁹⁴

Je tedy třeba dojít k závěru, že na řízení o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny nemůžeme aplikovat čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS. Nelze se tedy zabývat přiměřeností celkové doby řízení a případný vznik nemajetkové újmy, jak je presumován v § 3 odst. 1 OdpŠk. Soudy by pak mohly posuzovat pouze zatížení řízení neodůvodněnými průtahy či nečinnost.

K těmto závěrům došel i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 10. 6. 2020 sp. zn. 30 Cdo 4315/2019, ve kterém řešil požadavek na finanční kompenzaci dovolatelů za nemajetkovou újmu vzniklou jim průtahy ve správním řízení o zařazení do evidence žadatelů stát se osvojiteli. Soudy nižších stupňů jejich žalobu zamítli se závěrem, že v řízení před správními soudy k nečinnosti ani neodůvodněným průtahům nedošlo. Nejvyšší soud obdobnou argumentací dospěl k závěru, že správní řízení o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli není řízení soukromoprávní povahy, tudíž se na ně článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně LPS neuplatňuje, tedy zde ani nevzniká nárok na náhradu újmy.⁹⁵

3.6 Dílčí závěr

Délka trvání zařazování žadatelů do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu trvá (jak je již zmíněno výše) zpravidla rok a žadatelé se po tuto dobu ocitají v nevědomosti výsledku. Nicméně právo na to nemá řešení. Je důležité však i říci, že s ohledem na důležitost náležitého výběru, připravenost a vzdělání těchto uchazečů, je delší doba trvání, než je uchazeč zařazen do evidence v jistých ohledech omluvitelná, nicméně současná délka se mi zdá nepřiměřená a odrazujícím faktorem pro zájemce o to stát se pěstouny. Jak je již uvedeno výše, řízení o zařazení žadatelů do evidence není řízením, na které by se stanovovalo ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, takže nezaloží odpovědnost státu dle § 13 odst. 1 věta druhá OdsŠk. Nelze tedy nesprávný úřední postup a následnou odpovědnost presumovat. To ale neznamená, že stát nemůže odpovídat žádným způsobem. Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě a nestanoví-li zákon žádnou lhůtu, tak v lhůtě přiměřené.⁹⁶ V takovém případě pak musí

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 3. 2015, sp. zn. 4 Ads 12/2015

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 30 Cdo 4315/2019

⁹⁶ § 13 odst. 1 věta druhá zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

poškozený prokázat vznik újmy a příčinnou souvislost mezi průtahy a vznikem nemajetkové újmy.

4 Procesní aspekty svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

4.1 Rozhodnutí o svěřování dítěte do pěstounské péče

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu pouze na základě rozhodnutí soudu. Návrh soudu podává obecní úřad obce s rozšířenou působností v případech, kdy rodič o dítě nemůže ze závažných důvodů pečovat.⁹⁷ Taková situace nastane například v případě hospitalizace matky samoživitelky, která nemá možnost předat dítě na tuto dobu jiné osobě. Dalším důvodem svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je svěřování dítěte po dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení⁹⁸, tedy v období 6 týdnů od narození dítěte, nebo na dobu, po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat⁹⁹. Dalším důvodem je svěřování dítěte po dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.¹⁰⁰ Jedná se tedy o případ, kdy po narození dítěte ani jeden z rodičů neprojevuje o dítě zájem a ani jeden z rodičů neudělil souhlas s jeho osvojením. Další důvody uvádí zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), které budou v práci rozebrány v podkapitole Předběžná opatření upravující poměry dítěte.

Tímto podáním je zahájeno soudní řízení a soud je povinen o návrhu rozhodnout. Místně příslušný pro podání návrhu v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé je obecný soud nezletilého dítěte.¹⁰¹ Věcně příslušné jsou okresní soudy. Bude se tedy jednat o okresní soud, v jehož obvodu má dítě v době podání návrhu bydliště na základě dohody rodičů, rozhodnutí soudu nebo jiné rozhodné skutečnosti.¹⁰²

V řízeních ve věcech pěstounské péče soud rozhoduje o svěřování dítěte do péče přechodným pěstounům, ale také i o právech a povinnostech pěstounů a její případné změně¹⁰³, o styku rodičů a dítěte¹⁰⁴, popřípadě o navrácení dítěte do biologické rodiny¹⁰⁵.

⁹⁷ § 27a odst. 7 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ § 813 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁹ § 817 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ § 821 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ § 467 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰² § 4 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ § 475 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁴ § 967 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁵ § 959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

4.2 Předběžná opatření upravující poměry dítěte

Soud upraví předběžně poměry dítěte v případě, že se dítě ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče, a to bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat. Dále také v případě, je-li život dítěte ohrožen nebo je vážně ohrožen jeho normální vývoj či jiný důležitý zájem, nebo byl-li narušen. V těchto případech soud předběžným opatřením rozhodne o umístění dítěte do vhodného prostředí.¹⁰⁶ Vhodným prostředím se pro tyto účely rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanoveným předběžným opatřením.¹⁰⁷ Je třeba zdůraznit, že tento druh předběžných opatření je výjimečný institut určený pro řešení nejzávažnějších situací týkajících se dítěte.¹⁰⁸ Tomuto se věnoval i Ústavní soud, který ve svém usnesení ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. ÚS 2872/16-1, dovodil, že u rozhodnutí o předběžných opatřeních je třeba mimo ústavní konformitu hodnotit i prizmatem ústavněprávních kritérií, které Ústavní soud vymezil ve své judikatuře v rámci přezkumu obecných soudů, týkající se právě této problematiky (srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010, či nález sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010). „*V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud pak vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu nezletilého dítěte (ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte).*“¹⁰⁹

Oproti „běžnému“ předběžnému opatření dle § 74 a násl. zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, se předběžná opatření dle § 452 a násl. ZŘS liší především lhůtou pro rozhodnutí o návrhu, která je 24 hodin, a omezenou aktivní legitimací k podání návrhu, kdy aktivně legitimován je pouze orgán sociálně-právní ochrany dětí. Zákon podtrhuje mimořádnost tohoto institutu už jen tím, že i „běžné“ předběžné opatření je institut mimořádný.¹¹⁰ Rozhodnutím, kterým je vyhověno návrhu na předběžné opatření je vykonatelné vydáním, není-li určen pozdější okamžik a působí *erga omnes*¹¹¹.

¹⁰⁶ § 452 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁷ § 452 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁸ JIRSA, J. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář. Právní stav ke dni 1.3. 2019 Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁰⁹ Usnesení (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 06.09.2016 sp. zn. II. ÚS 2872/16 - 1

¹¹⁰ JIRSA, J. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář, Wolters Kluwer, právní stav ke dni 1. 3. 2019. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹¹¹ § 487 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

4.3 Trvání předběžného opatření a jeho prodlužování

„*Trvání takového předběžného opatření určí soud na nezbytně nutnou dobu v délce maximálně 3 měsíců od jeho vykonatelnosti.*“¹¹² Pro počítání lhůty se podpůrně použije § 57 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“). Jedná se tedy o lhůtu počítanou v měsících, takže skončí uplynutím dne, který se shoduje označením se dnem, kdy bylo usnesení vydáno.¹¹³

Do tří měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření musí opatrovnický soud zahájit řízení ve věci samé, jinak předběžné opatření ze zákona zaniká. V případě, že je OSPOD přesvědčen, že důvody pro umístění dítěte do vhodného prostředí přetrvávají, musí podat nový návrh na zahájení řízení. V případě, že bylo zahájeno řízení ve věci samé, může soud opakovaně prodloužit dobu trvání předběžného opatření tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla šest měsíců od jeho vykonatelnosti. Poté lze předběžné opatření prodloužit pouze v případě, že z objektivních příčin nebylo možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.¹¹⁴

Touto problematikou se zabýval i Ústavní soud ve svém nálezu IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010. Stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti mimo jiné brojila proti usnesení obvodního soudu, kterým tento soud vydal předběžné opatření, že nezletilá dcera stěžovatelky se odevzdává do péče Dětského centra s komplexní péčí a podpůrnou rodinnou terapií při Fakultní Thomayerově nemocnici, jako i proti dalším rozhodnutím obvodního soudu, který trvání tohoto předběžného opatření periodicky prodlužoval celkem po dobu sedmi měsíců. Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval „*Usnesením obvodního soudu č. j. 25 Nc 2016/2009-62 ze dne 26 5. 2009 došlo k prodloužení trvání předběžného opatření vydaného dne 29. 4. 2009, na jehož základě byla nezletilá umístěna do kojeneckého ústavu, o jeden měsíc. Zákon nicméně stanoví, že takový postup je možný pouze v případě, že v mezidobí došlo k zahájení řízení ve věci samé (§ 76a odst. 4 občanského soudního řádu, věta za středníkem); řízení o nařízení ústavní výchovy nezletilé bylo přitom zahájeno až usnesením obvodního soudu sp. zn. 25 Nc 450/2009 ze dne 4. 8. 2009. Prodloužením doby trvání předběžného opatření za situace, kdy zákon takový postup zjevně neumožňoval, se obvodní soud dopustil zřejmé svévole (nerespektování kogentní normy), v důsledku čehož bylo neoprávněně zasazeno do ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.*“¹¹⁵

¹¹² § 459 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹¹³ § 57 zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ § 460 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 36

4.4 Délka trvání předběžného opatření dle předchozí právní úpravy

V předchozí úpravě platné do 31. 12. 2021 bylo v § 459 odst. 2 stanoveno, že předběžným opatřením, kterým se dítě svěřuje do pěstounské péče na přechodnou dobu trvá 3 měsíce od jeho vykonatelnosti. Bylo-li však před uplynutím dobu zahájeno řízení ve věci samé, pak trvá do doby, než se stane vykonatelným rozhodnutí, kterým se toto řízení končí, nebo rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření zrušeno.¹¹⁶ Toto ustanovení se však dostávalo do rozporu s ZSPOD, který uvádí, že pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně po dobu jednoho roku. Oba zákony mají stejnou právní sílu a v rozhodování, který z nich je v poměru speciality se názory soudců lišili.

Tato otázka pak vyvstala i před Krajským soudem v Hradci Králové, sp. zn. 20 Co 318/2015-24 ze dne 17. 8. 2015. V tomto případě byla nezletilá krátce po svém narození svěřena do přechodné pěstounské péče. Následně bylo zahájeno řízení ve věci samé, ve kterém měl soud rozhodnout o navrácení nezletilé do péče rodičů, či o svěřeni do dlouhodobé pěstounské péče. Jelikož soud nerozhodl včas, doba jednoho roku od svěřeni nezletilé do pěstounské péče na přechodnou dobu uplynul. Z tohoto důvodu okresní soud rozhodl, že nezletilá nebude nadále v péči přechodných pěstounů, ale možných budoucích pěstounů. Proti tomuto rozhodnutí se rodiče nezletilé odvolali. Argumentovali tím, že si v současné době natolik uspořádali své poměry, že jim byly předběžným opatřením navraceny starší děti do péče. Dále, že mají zájem i o navrácení nezletilé do své péče a jsou přesvědčeni, že tomu nadále nic nebrání. Z tohoto důvodu nesouhlasili, aby nezletilá byla vytržena ze stabilního prostředí, na které byla téměř od narození zvyklá a byla na velmi krátkou dobu přesunuta do péče jiných pěstounů. Odvolací soud se s touto argumentací ztotožnil, když uvedl: „*Odvolací soud je toho názoru, že úmyslem zákonodárce při této zákonné úpravě nemohlo být to, aby v případě, že ve věci samé nebude do jednoho roku od svěřeni nezletilého dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu rozhodnuto, aby nezletilé dítě bylo třeba na velmi krátkou dobu (při doslovném výkladu třeba i na jeden den) předáváno do péče další osoby (např. od přechodných pěstounů do ústavu) a třeba záhy aby bylo opět předáváno na základě rozhodnutí soudu ve věci samé do péče jiné osoby. Takovýto postup rozhodně není v zájmu žádného nezletilého dítěte a nerespektuje základní potřebu každého dítěte mít stabilní výchovné prostředí.*“¹¹⁷. Odvolací soud tak dal přednost aplikaci § 459 odst. 2, které dle jeho názoru lépe respektuje práva dítěte.

¹¹⁶ §459 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, účinného ke dni 31. 12. 2021

¹¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 8. 2015, sp. zn. 20 Co 318/2015-24

Tento rozpor však zákonodárce vyřešil tím, že s účinností od 1. 1. 2022 sjednotil trvání předběžného opatření na nezbytně nutnou dobu v délce nepřesahující 3 měsíce, soud tak po uplynutí této doby bude nucen znovu zkoumat, zda důvody vydání předběžného opatření přetrvávají.¹¹⁸ Povinnost soudu přezkoumat každé tři měsíce, zda trvají podmínky pro nařízení předběžného opatření, znamená vyšší míru ochranu pro dítě, než v případě že předběžné opatření této pravidelné kontrole nepodléhá. Délkou trvání pěstounské péče na přechodnou dobu se práce bude zabývat v následující kapitole.

K otázce předběžného opatření se opakovaně vyjadřoval Ústavní soud, který ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015 konstatoval: „Z požadavku dočasnosti zásahu dále vyplývá i nutnost průběžného přezkoumávání jeho opodstatněnost a přiměřenosti – tedy toho, zda je předběžné opatření obecně stále namístě a zda je namístě v té podobě, v jaké bylo dříve nařízeno-, a to i v průběhu soudního řízení, došlo-li k zásahu předběžným opatřením. Po celou dobu trvání předběžného opatření, jímž je dítě odebráno z péče rodičů a umístěno do péče jiné osoby či zařízení, obecný soud musí mít za splněné podmínky jeho nařízení (§76a odst. 1 o.s.ř. do 31. 12. 2013, § 452 odst. 1. z.z.ř.s. od 1.1. 2014) a při prodlužování jeho trvání musí zohledňovat i případnou změnu rozhodných okolností. Jinak řečeno, i po odnětí dítěte z péče rodičů na základě předběžného opatření je třeba stále zvažovat, zda nedošlo ke změně okolností a zda není namístě zrušení či alespoň změna předběžného opatření, která by představovala méně intenzivní zásah do základních práv dotčených osob. Je nezbytné mít stále na paměti povahu odnětí dítěte z péče rodičů coby krajního opatření; pro jeho trvání tak rozhodně nemůže stačit to, že je o dítě v jiném prostředí postaráno „lépe“, než pokud by pobývalo v péči rodičů (...)“¹¹⁹. Dále v nálezu sp. zn. I. ÚS 618/05 ze dne 7.11. 2006 Ústavní soud zdůraznil: „(...) předběžné opatření v oblasti péče soudu o nezletilé by mělo být skutečně pouhým krátkodobých provizoriem, a ne z důvodu neúměrné délky řízení ve věci samé „kvazidefinitivním“ rozhodnutím, které nelze doplnit či nahradit novým, které lépe vystihuje ochranu základního práva. (...)“¹²⁰

Novela zákona stanovila nejzazší dobu trvání předběžného opatření upravujícího poměry dítěte v délce jednoho roku, a to právě s přihlédnutím k nejzazší délce trvání pěstounské péče na přechodnou dobu.¹²¹ Zákonodárce tímto potvrzuje především mimořádnost těchto předběžných opatření a požadavek, aby nedocházelo k zbytečnému prodlužování prozatímního

¹¹⁸ § 459 zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, bod 45

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2006, sp. zn. I ÚS 618/05, bod 21

¹²¹ Kotrada P., Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022, dostupné na: [LIT300143CZ - Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022 | ASPI | Wolters Kluwer ČR, a. s.](https://www.aspi.cz/lit300143cz-zmena-pravni-upravy-predbeznych-opatreni-ucinná-od-1-1-2022)

řešení předběžným opatřením, ale aby bylo co nejdříve meritorně rozhodnuto. Z důvodové zprávy také vyplývá snaha sjednotit pravidla o trvání a prodloužení doby trvání předběžného opatření ve vztahu ke všem předběžným opatřením, na jejíž základě je dítě umístováno do péče jiné osoby. „*Vychází se z toho, že ve všech případech jde o významný zásah do práv dítěte a jeho rodičů, tudíž je třeba zajistit jen nezbytně nutné trvání takového opatření a jeho průběžný přezkum.*“¹²²

Jak bylo zmíněno výše, již neplatí dřívější znění v §459 odst. 2 věty za středníkem ZŘS, který uváděl trvání délky předběžného řízení do doby, než bude vykonatelné rozhodnutí, kterým se dané řízení skončilo, nebo rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření zrušeno. Nastává však otázka, co se bude dít v případě, že do 1 roku od vykonatelnosti předběžného opatření, nebude vydání meritorní rozhodnutí ve věci samé? JUDr. Pavel Kotrada se domnívá, že jediným řešením bude vydání nového předběžného opatření, které by reflektovalo skutkové okolnosti dané v době jeho vydání. Pokud by to nebylo možné, nebyl by zájem dítěte řádně chráněn.¹²³

4.5 Dílčí závěr

Předběžná opatření by měla být institutem mimořádným a prozatímním a neměla by nahrazovat meritorní rozhodnutí. Změna lhůty vytváří tlak na zúčastněné strany, aby jednali, a o poměrech dítěte bylo meritorně rozhodnuto. Předběžné opatření představuje krajní a zcela zásadní zásah do práv dítěte a jeho rodičů, který představuje vytržení z jeho přirozeného prostředí. Je tedy třeba k takovému zásahu přistupovat pouze v mimořádných situacích ohrožení dítěte. Předběžné opatření nenahrazuje meritorní rozhodnutí a nesmí zejména s ohledem na svou délku být „kvazidefinitivním“ rozhodnutím. Pro rozhodnutí v meritu věci jsou kladeny vyšší požadavky na procesní práva zúčastněných osob i je zde vyšší požadavek na dokazování v řízení, čím mohou být zjištěny i nedostatky v důvodech a předejít tak i nezákonným rozhodnutím. Není tedy žádoucí, ani vhodné, aby byly poměry dítěte upraveny pouze předběžným opatřením prakticky po celou dobu svěřeni dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu. S novou právní úpravou je zajištěn minimálně přezkum předběžného opatření jednou za tři měsíce.

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dalších souvisejících zákonů, ze dne 23.6. 2020

¹²³ Kotrada P., Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022, dostupné na: [LIT300143CZ - Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022 | ASPI | Wolters Kluwer ČR. a. s.](#)

5 Délka trvání pěstounské péče na přechodnou dobu

Svěření dítěte na do pěstounské péče na přechodnou dobu může trvat maximálně po dobu jednoho roku, a to ať už bylo o svěření dítěte do této péče rozhodnuto předběžným opatřením nebo rozsudkem. Jedinou výjimkou stanovenou zákonem je případ, kdy ještě před uplynutím této doby byl do pěstounské péče téhož pěstouna svěřen další sourozenec,¹²⁴ čímž je zdůrazněna ochrana sourozeneckých vazeb jako mimořádně naléhavý důvod pro prolomení maximální stanovené délky. Doba jednoho roku zdůrazňuje krizový a překlenovací charakter tohoto druhu náhradní rodinné péče. Stanovení maximální délky jednoho roku je také impulzem pro všechny zainteresované subjekty, aby vyvinuly potřebné úsilí k úpravě poměrů dítěte dlouhodobě. Co ale dělat s případy, kdy se do jednoho roku nepodaří nalézt vhodné dlouhodobé řešení?

5.1 Možná řešení

Jedním možným řešením je rozhodnutí soudu ke změně péče na obecnou „dlouhodobou“ pěstounskou péči. Dalším řešením je opětovné svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. S ohledem na výklad Komise pro aplikaci civilní legislativy k § 971 odst. 2 Občanského zákoníku, je možné opětovně svěřit dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Obdobným způsobem bychom toto aplikovali i na opětovné svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.¹²⁵ V takovém případě pak lhůta jednoho roku poběží znovu. Jde o situace, kdy by dodržení zákonem stanovené lhůty znamenalo vážný zásah do zájmů dítěte a přesun do jiného prostředí z „administrativních“ důvodů. Nicméně zmíněná Komise znovu podtrhla důležitost nejlepšího zájmu dítěte. Uvedla případ, kdy o dalším osudu je již rozhodováno v soudním řízení, které doposud neskončilo. Tady například v případech, kdy je hledáno náhradní rodinné prostředí, případně je patrné, že v dohledné době se bude moci dítě vrátit zpět do původní rodiny. *„Nové rozhodnutí o svěření dítěte do téhož zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc tak nemůže být obvyklým rozhodnutím, ale mělo by se týkat pouze ojedinělých, výjimečných případů.“*¹²⁶

Ačkoli se citované závěry vztahují ke svěřování dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tj. do typu ústavní výchovy, lze obdobné závěry uplatnit i při rozhodování o pěstounské péči na přechodnou dobu, vzhledem k tomu že oba instituty představují opatření

¹²⁴ §27a odst. 9 zákona č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁵ Trubačová, Klára. § 27a. In MACELA, Miloslav et al. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015; dostupné z právního informačního systému ASPI; bod 14

¹²⁶ Výkladové stanovisko č. 18 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014- k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dostupné na: [Výkladová stanoviska \(justice.cz\)](http://www.vykkladova.stanoviska.justice.cz)

v rámci náhradní péče o dítě a jsou zamýšleny jako krátkodobá, dočasná či překlenovací. Proto mají také stanovenou maximální dobu trvání.¹²⁷

Tuto otázku řešil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 31. prosince 2018, sp zn. II. ÚS 2344/18. V tomto rozsudku Ústavní soud poznamenal, že ačkoli si je vědom skutečnosti, že pěstounská péče na přechodnou dobu představuje pouze dočasné, překlenovací či i krizové opatření, jak také podtrhl zákonodárce v § 27a, je třeba na toto ustanovení nahlížet a interpretovat jej skrze nejlepší zájem dítěte, který může ve výjimečných případech vyžadovat setrvání dítěte v péči pěstouna na přechodnou dobu i déle než po dobu jednoho roku. A to například pokud je zřejmé, že závažné důvody, pro které aktuálně nemůže rodič dítě vychovávat, odpadnou v krátké době po uplynutí maximální standardní zákonné lhůty. Dále také uvedl, že tak jako mohou nastat výjimečné situace, kdy bude s ohledem na zájem dítěte nezbytné, aby setrvalo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc fakticky po dobu delší než šest měsíců, mohou nastat i situace, kdy nejlepší zájem dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu bude vyžadovat setrvání v této péči i nad standardní maximální dobu jednoho roku. V takovém případě pak dle Ústavního soudu přichází v úvahu rozhodnutí o opětovném svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu téže osoby.¹²⁸

5.2 Nejlepší zájem dítěte

S ohledem na výše zmíněné je vhodné vysvětlit pojem *Nejlepší zájem dítěte*. Dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány¹²⁹. Ústavní soud již několikrát judikoval, že při jakémkoli soudním rozhodování týkající se dětí je nejlepší zájem dítěte zkoumán a posuzován jako určující kritérium (např. nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12.7. 2017, nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20.12.2017, nález I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017). V nálezu I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 Ústavní soud podrobně rozebral koncept nejlepšího zájmu dítěte a zdůraznil trojí význam tohoto ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Dle něj ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zakotvuje zaprvé právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem při jakékoli činnosti jej se týkající. Zadruhé z něj vyplývá základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí. Je-li tedy možné interpretovat ustanovení vícero způsoby, je třeba zvolit

¹²⁷ tamtéž.

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18

¹²⁹ Čl 3 odst. 1 Sdělení č. 104/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ze dne 30. 9. 1990

ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. A zatřetí z něj vyplývají i procesní požadavky, mezi něž patří požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí, ze kterého bude zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování. Musí z něj být zřejmé, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomu dospěl, a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy.¹³⁰ V nálezu I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 Ústavní soud ještě konstatoval, že nejlepší zájem dítěte je jako koncept flexibilní a vždy musí být posuzován a definován individuálně s ohledem na konkrétní situaci, v níž se dotčené dítě nachází, přičemž pozornost je třeba věnovat jeho osobním poměrům, situaci a potřebám.¹³¹

5.3 Dílčí závěr

Bude-li tedy zákon o sociálně-právní ochraně dětí vykládán ústavně konformním způsobem, tedy skrze nejlepší zájem dítěte dle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, dojde v určitých případech k nutnosti, aby dítě nacházející se v pěstounské péči na přechodnou dobu setrvalo v této péči i po uplynutí délky jednoho roku, s ohledem na mimořádné okolnosti související s nejlepším zájmem dotčeného dítěte. V těchto výjimečných případech tedy lze s ohledem na nejlepší zájem dítěte řešit situaci buď přeměnou pěstounské péče na přechodnou dobu na „dlouhodobou“ pěstounskou péči téže osoby, a to bez nutnosti automatického vyřazení dotčeného pěstouna z evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, anebo opakovaně svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu téže osoby.

6 Zánik pěstounské péče na přechodnou dobu

Pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, i přes její specifikaci, se uplatní důvody, které platí pro klasickou pěstounskou péči, tedy důvody uvedené v § 970 Občanského zákoníku, a to nabytí svéprávnosti a dosažení zletilosti. Nebude se jednat o příliš časté případy, jelikož pěstounská péče na přechodnou dobu cílí především na děti nízkého věku. Dalšími variantami je smrt dítěte či pěstouna, pokud však vykonávají pěstounskou péči manželé, stává se pozůstalý manžel výlučným pěstounem svěřeného dítěte.¹³² Dalším důvodem je uplynutí doby jednoho roku, tedy maximální doby trvání pěstounské péče na přechodnou dobu.

Nejběžnějším důvodem zániku pěstounské péče na přechodnou dobu bude rozhodnutí soudu, a to zejména o osvojení, návratu do biologické rodiny, umístění do dlouhodobé pěstounské péče, popř. do ústavní výchovy.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2017, sp. zn. I ÚS 1737/16

¹³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

¹³² § 964 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

6.1 „Předávací titul“ z pěstounské péče

Již v roce 2015 autorky Westphalová a Cilečková upozorňují na „chybějící právní titul“, který by umožnil rychlé předání dítěte z péče pěstounů na přechodnou dobu do péče následné. Jako příklad uvádějí situaci dvouměsíčního dítěte, které bylo od propuštění z porodnice v péči pěstounů na přechodnou dobu. V září bylo dítě spárováno s prověřenými a vyškolenými zájemci o osvojení. Po seznámení a následné spolupráci dospěli oni, pěstouni i doprovázející organizace, že na konci září může dojít k předání do péče zájemců o osvojení. V té době však ještě neuplynuly tři měsíce od udělení souhlasu rodičů osvojovaného dítěte s osvojením a nebylo tedy možné požádat o svěřeni dítěte do péče před osvojením. Zájemci tedy podali návrh na vydání předběžného opatření na svěřeni dítěte do jejich faktické péče. Soud nerozhodl formou předběžného opatření, ale vydal po přibližně dvou týdnech usnesení o předání nezletilé do péče jiné osoby (zájemců o osvojení). Jelikož ale jde o usnesení je třeba rozhodnutí nejprve doručit a vyčkat nabytí právní moci. Doručování rodičům bylo však obtížné, takže relativní rychlost rozhodnutí přišla vniveč. V konečném součtu uplynulo od podání návrhu do předání dítěte 5 týdnů. Jako možné řešení se může zdát vyslovení předběžného vykonatelnosti usnesení nebo vydání předběžného opatření z důvodů zatímní úpravy poměrů účastníků dle § 76 OSŘ.¹³³

S ohledem na chybějící „předávací titul“ nastávají i jiné praktické problémy. Budoucí osvojitelé nemohou podat návrh na svěřeni dítěte do své péče dříve, než se s dítětem sblíží natolik, že dítě bude předání schopno. Po tuto dobu sblížení s dítětem udržují budoucí osvojitelé intenzivní, pokud možno každodenní kontakt po dobu několika hodin. Problém pak nastává s ohledem na zaměstnání budoucích osvojitelů. Vzhledem k tomu, že nemají žádný titul, aby se mohli kontaktu s dítětem věnovat v rámci mateřské či rodičovské dovolené, narážejí z důvodu zaměstnání na faktické překážky typu nedostatku dovolené apod.

6.1.1 Úprava poměrů předběžným opatřením

Při rozhodování o předběžném opatření je třeba vždy prokázat nutnost zatímně upravit poměry účastníků. K této problematice se vyjádřilo Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) v metodickém doporučení ze dne 14. 3. 2018 určené pro všechny orgán SPOD¹³⁴, kde tuto možnost vyloučilo. V této publikaci MPSV upozorňuje, že úprava poměrů ve formě předběžného opatření, ačkoli v současné praxi rozšířené, je z hlediska plného respektování základních práv a svobod dítěte mimořádně problematické. Soud se v takovém případě dostává

¹³³ Westphalová, L. A. Cilečková, K. In Radvanová, Senta. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 133-134.

¹³⁴ Jamrichová, Hana. *Právní principy vztahující se k otázce předávání dítěte z PPPD do péče jiné fyzické osoby, která by měla převzít dlouhodobou péči o toto dítě*, ze dne 14. 3. 2018. [cit. 25. 3. 2019] Online dostupné například z webu Jihomoravského kraje https://www.spojmk.cz/webfiles/mpsv_pppd_predavani.pdf.

do pozice, kdy je při rozhodování ve věci samé v pouhém vleku faktických událostí a nikoli v postavení orgánu, který prostřednictvím řádně vedeného procesu dokazování zjistí skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a na jejich základě, plně v souladu s metodologií posuzování nejlepšího zájmu dítěte rozhodne. Pokud by totiž následně ve věci samé rozhodl jinak, než jak rozhodl předběžným opatřením, bude výsledkem předběžného opatření pouze to, že dítě bylo nuceno bezdůvodně měnit prostředí a střídat pečovatele. MPSV připouští využití tzv. obecného předběžného opatření pouze v případě, kdy bylo dítě umístěno v péči kolektivního pobytového zařízení, a to především s ohledem na negativní dopady jakékoli ústavní péče, které mohou znamenat pro dítě vyšší riziko než zkrácení procesních práv, které se k rozhodování o předběžném opatření váže.¹³⁵

6.1.2 Předběžná vykonatelnost

Předběžná vykonatelnost může nastat ze zákona nebo rozhodnutím soudu. Přímo ze zákona jsou například předběžně vykonatelné rozsudky, jimiž se prodlužuje trvání výchovného opatření dle § 13a ZOSPOD. Dále jsou ze zákona předběžně vykonatelná usnesení v souladu s § 171 OSŘ. V případech, které se týkají tématu této práce, se však vždy bude jednat o usnesení, které budou vykonatelné v souladu s § 171 odst. 2 OSŘ až doručením účastníkům řízení.¹³⁶

Předběžnou vykonatelnost může vyslovit soud, a to za splnění zákonem stanovených podmínek, v případech, kdy v souladu s ustanovením § 162 odst. 2 OSŘ by jinak účastníkům hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy.¹³⁷

Tuto možnost připustilo i MPSV s ohledem na to, že těmto situacím předchází vlastní dokazování a provedení prvostupňového řízení, tudíž zde existuje větší rovnováha mezi dotčenými právy a svobodami dítěte, ale stále poukazuje na to, že by se takto mělo rozhodovat spíše výjimečně.¹³⁸

6.2 Dílčí závěr

Vzhledem k tomu, že chybí zvláštní titul pro předávání dítěte do další péče po pěstounské péči na přechodnou dobu, jediné možné řešení je cestou předběžné vykonatelnosti usnesení o svěřeni dítěte do péče. Předběžné opatření v těchto věcech je vyloučeno s ohledem na závažnost zásahu do práv zúčastněných osob a nedostatku náležitého zjištění skutkového stavu

¹³⁵ tamtéž

¹³⁶ § 171 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁷ § 162 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁸ Jamrichová, Hana. *Právní principy vztahující se k otázce předávání dítěte z PPPD do péče jiné fyzické osoby, která by měla převzít dlouhodobou péči o toto dítě*, ze dne 14. 3. 2018. [cit. 25. 3. 2019] Online dostupné například z webu Jihomoravského kraje https://www.spojmk.cz/webfiles/mpsv_pppd_predavani.pdf.

věci. Nicméně ani předběžná vykonatelnost neřeší všechny praktické problémy spojené s předáváním dítěte. Osoby, kterým má být dítě svěřeno se tak potýkají s faktickými překážkami, které jim ztěžuje možnosti vytvoření citové vazby dítěte na budoucí pečující osoby, čímž protahuje celý proces předávání. Právní řád tak stále nemá vhodný institut, jak rychle a efektivně upravit poměry dítěte.

7 Dávky pěstounské péče na přechodnou dobu

7.1 Obecně

Dávkami pěstounské péče jsou dle § 47e ZOSPOD příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při pěstounské péči. Vzhledem ke specifikaci pěstounské péče na přechodnou dobu mají pěstouni na přechodnou dobu nárok na všechny dávky kromě příspěvku při převzetí dítěte.¹³⁹

První dávkou, kterou se práce zabývá, bude odměna pěstouna. PhDr. Marcela a Mgr. Křístek ve svém komentáři uvádí, že odměna pěstouna bývá definována jako forma (finančního) společenského uznání osobě, která pečuje o dítě jiných rodičů formou pěstounské péče.¹⁴⁰ Nárok na odměnu pěstouna má pěstoun na přechodnou dobu zařazení do evidence osob. Odměna mu pak bude vyplácena bez ohledu na to, zda aktuálně má či nemá svěřené dítě v péči. K pozastavení výplaty odměny pěstouna dochází pouze v případě a po dobu, kdy je přerušeno zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu.¹⁴¹ Výše odměny není nijak vázaná na výdělečnou činnost, takže i osoby v evidenci mohou vykonávat své zaměstnání, pokud samozřejmě nepečuje o dítě vyžadující nepřetržitou péči (např. péče o novorozence). Pokud jsou osobou pěstouny na přechodnou dobu oba manželé, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich.¹⁴² Výše je stanovena na 1,8 násobek minimální mzdy za měsíc, má-li osoba v evidenci svěřeno 1 dítě.¹⁴³ Jak je již zmíněno výše, pěstoun na přechodnou dobu má nárok na odměnu pěstouna i po dobu, kdy nemá v péči svěřeno dítě, nicméně s každým dalším dítětem se odměna zvyšuje o 0,3 násobek minimální mzdy, popř. 0,5 násobek minimální mzdy za měsíc, je-li svěřeno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve stupni III. (těžká závislost)

¹³⁹ § 47e zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁰ Marcela M., Křístek A., § 47i . Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015; dostupné z právního informačního systému ASPI.

¹⁴¹ Marcela M., Křístek A., § 47i . Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015; dostupné z právního informačního systému ASPI

¹⁴² § 47i odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴³ § 47j odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

nebo ve stupni IV (úplná závislost).¹⁴⁴ Výše odměny pěstouna na přechodnou dobu se pak zvyšuje na 2 násobek v případě, že má pěstoun na přechodnou dobu svěřeno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I (lehká závislost), a na 2,2 násobek v případě závislosti ve stupni II (středně těžká závislost), stupni III (těžká závislost), nebo ve stupni IV (úplná závislost).¹⁴⁵ Minimální mzda pro rok 2022 je 16 200,- Kč.¹⁴⁶ Základní výše odměny pěstouna na přechodnou dobu za kalendářní měsíc činí 29 160,- Kč.

Pěstouni na přechodnou dobu bývají často kritizováni, že přijímají děti pro peníze. Je na místě zdůraznit, že i pracovníci v ústavních zařízeních pobírají za svou práci mzdu, a to pracují ve směnném provozu, nikoli jako pěstouni 24 hodin denně. Také je třeba nezapomínat, že i v pěstounské péči se často ocitají děti mnohdy těžce poznamenané, vyžadující nepřetržitou péči (např. děti matek užívající v těhotenství drogy či alkohol).

Příspěvek na koupi motorového vozidla vzniká osobám pečujícím, které mají v péči nejméně 3 děti včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají pečující osobě nárok na odměnu pěstouna.¹⁴⁷ Vozidlo musí být ve vlastnictví pečující osoby, popř. ve společném jmění manželů, která o příspěvek žádá. Výše příspěvku na zakoupení vozidla pak činí 70% pořizovací ceny vozidla, nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše 100 000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující, nesmí přesáhnout 200 000 Kč v období 10 kalendářních let přede dnem podání žádosti.¹⁴⁸

Na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do péče osoby pečující nebo do péče fyzické osoby podle § 953 OZ.¹⁴⁹ Nárok na výživné, které jsou rodiče dítěte povinni hradit na základě rozhodnutí soudu, přechází z dítěte se stát, v případě všech dětí, kterým náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte tedy představuje dávku nahrazující výživné dítěte. Rodiče dítěte hradí výživné státu, resp. Úřadu práce ČR, který je také povinen jej vymáhat v případě jeho neuhrazení. O příspěvek na úhradu potřeb dítěte žádá osoba v evidenci. Výše příspěvku na dítě je odstupňována podle věku dítěte a opět se zvyšuje v případě, že se jedná o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby. Například pro dítě ve věku do 6 let se jedná o částku 4 950 Kč.¹⁵⁰ Okresní soud v Havlíčkově Brodě, ve svém rozsudku ze dne 24. 4. 2015, sp zn. 0 P 119/2005 judikoval: „*Dávka pěstounské*

¹⁴⁴ § 47j odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁵ § 47j odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁶ Nařízení č. 405/2021 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁷ § 47m zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁸ § 47m odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁹ § 47f odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁰ § 47f odst. 3 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

*péče není tedy primárně určena na tvorbu jmění nezletilého či jeho rozšiřování, ale má hlavně sloužit k uspokojování jeho běžných denních potřeb a má být vyplácena osobě, která o dítě pečuje. Nakládání s touto částkou není neběžnou záležitostí, která by vyžadovala schválení soudem. Jedná se o právní jednání, která se týkají každodenního života nezletilého P, a proto by mu dávky pěstounské péče neměly být zadržovány na jeho účtu, ale měly by být využívány ke svému účelu.*¹⁵¹

7.2 Problematické otázky související s procesem předávání dítěte

Problematickou otázkou v souvislosti s rozhodováním o změně pečovatele dítěte, umístěného v pěstounské péči na přechodnou dobu se ukazuje příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměny pěstouna. Proces předávání by měl být vždy pozvolný a individuální s ohledem na potřeby konkrétního dítěte. Právní úprava dávek pěstounské péče však tuto pozvolnost nedokáže reflektovat.

Předchozí právní úprava účinná do 31. 12. 2017 upravovala v § 47f, že příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí osobě pečující. Tedy osobě, v jejíž péči se dítě nacházelo v době výplaty dávky, přičemž tento okamžik je dán vykonatelností rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do následné péče. Docházelo tedy k situacím, kdy dávku měla vyplacenou osoba, která o dítě pečovala například jen na začátku měsíce.

Nová právní úprava tento problém částečně vyřešila, když novelizovala toto ustanovení. §47f odst. 1 ZOSPOD nyní uvádí: „*Je-li nezletilé nezaopatřené dítě během jednoho kalendářního měsíce bezprostředně po sobě svěřeno do péče různých osob pečujících, vyplácí se příspěvek na úhradu potřeb dítěte osobě pečující, která o dítě pečuje po delší část měsíce.*“ V posledních letech s ohledem na pandemii Covid-19, už ale ani tato změna nemusí stačit. A mohou nastat situace, kdy dítě objektivně nelze předat v souladu s rozsudkem. Typicky v případě nařízené karantény osob předávajících, dítěte či osoby přebírající. Například na konci března 2021 byl vydán rozsudek o svěřeni nezletilé z pěstounské péče na přechodnou dobu do pěstounské péče dlouhodobé. Výkon rozsudku připadl na 8. dubna. Nicméně, 6. dubna byla u dítěte zjištěna nákaza Covid-19, takže mu byla nařízena 14denní karanténa. Dítě bylo předáno až 21. dubna. *De facto* přechodní pěstouni pečovali o dítě delší část měsíce, nicméně *de lege* byla nezletilá po delší část měsíce dle rozsudku svěřena do péče dlouhodobých pěstounů. Dávka byla vyplacena dlouhodobým pěstounům.

Tyto situace měly a mají jediné řešení, a to je řešení soukromoprávní, resp. žaloba na bezdůvodné obohacení.

¹⁵¹ Rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 24. 4. 2015, sp. zn. 0 P 119/205

7.3 Dílčí závěr

Již výše práce poukazuje, že proces předávání dítěte není legislativně vhodně zabezpečen, což přináší praktické důsledky. Plynulost a pozvolnost předávání dítěte do následné péče by nemělo negativně ovlivnit zúčastněné osoby. Změna právní úpravy z roku 2017 řeší některé situace, nicméně ne všechny. Dochází tak k případům, kdy pěstoun pečuje o dítě bez nároku na dávku, což může negativně ovlivňovat proces předávání.

Závěr

Cílem práce bylo podat ucelený přehled právní úpravy a praktického užití pěstounské péče na přechodnou dobu v praxi. Věnovat se všem aspektům tohoto druhu náhradní rodinné péče není však dobře možné, vzhledem k jejímu zásahu do více vědních oborů jako je psychologie, pedagogika či sociologie. Při zadávání tématu diplomové práce jsem se stanovenými výzkumnými otázkami zabředla do sociologického aspektu pěstounské péče na přechodnou dobu. Sociologický aspekt nicméně není tématem této práce, proto jsem se rozhodla výzkumné otázky poupravit. Práce se zaměřila na problematické faktory, se kterými jsem se v průběhu své šestileté zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu setkala a nastínila důležitost těchto problémů a uvedla možné řešení s ohledem na právní úpravu, judikaturu či různé metodiky příslušných orgánů.

V rámci prvních dvou kapitol byl nastíněn institut pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho právní úprava, a to jak zahraniční, tak vnitrostátní. Ohledně obecného popisu tohoto institutu náhradní rodinné péče existuje nespočet diplomových prací, proto se práce zaměřuje zejména na problematické aspekty a nedostatky právní úpravy. Jedná se o problémy: Zařazování žadatelů do evidence a délka tohoto procesu; procesní aspekty se zaměřením na předběžná opatření a následné předávání z pěstounské péče; délka trvání pěstounské péče na přechodnou dobu a dávky pěstounské péče na přechodnou dobu.

Byly stanoveny výzkumné otázky. První otázkou bylo: *Jaké jsou nejvíce problematické aspekty pěstounské péče na přechodnou dobu a jaké je jejich možné řešení?*

Při důkladnějším výzkumu bychom pravděpodobně našli více problematických aspektů, a to nejen tedy z právního pohledu, ale i z pohledu jiných vědních oborů. Práce je zaměřená na ty, na které jsou při své zkušenosti narazila a zaměřila jsem se na 5 problémů, kterými jsou: délka zařazování zájemců do evidence osob a možnost založení odpovědnosti státu za průtahy řízení; procesní aspekty předávání dítěte do pěstounské péče s důrazem na předběžná opatření; délku trvání pěstounské péče na přechodnou dobu a možnosti jejího prodloužení; zánik pěstounské péče na přechodnou dobu a problematiku chybějícího „předávacího titulu“; dávky pěstounské péče a problematika nároku na dávky při předávání dítěte.

Druhá výzkumná otázka zněla: *Jak dlouho trvá příprava žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu a jak se případné nepřiměřené délce bránit?*

Touto otázkou se práce zabývá v třetí kapitole. Postup zařazování osob do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, se může zdát zdlouhavý

a náročný. Žadatelé jsou prověřováni a vzděláváni, aby byli schopni poskytnout dítěti řádnou péči. V této kapitole jsou nastíněny podmínky a proces přípravy a dále, zda délka této přípravy, která běžně trvá přes rok, může založit nárok na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Pro argumentaci byl využit rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 30 Cdo 4215/2019, ve kterém Nejvyšší soud posuzoval, zda se na řízení o zařazení žadatelů do evidence vztahuje čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Práce dochází k závěru, že toto správní řízení se pod tyto články nepodřadí, a není možné následnou odpovědnost presumovat. Nicméně to neznámá, že by žadatelé byli naprosto bez právní ochrany, mohou se domáhat náhrady škody za nesprávný úřední postup, avšak musí prokázat vznik újmy a příčinnou souvislost mezi průtahy a vznikem újmy.

Jako další výzkumnou otázkou byla stanovena: *Jaká je délka pěstounské péče na přechodnou dobu a lze tuto délku prodloužit?*

Délka pěstounské péče na přechodnou dobu je zákonem stanovena na jeden rok. Jedinou výjimku představuje případ, kdy ještě před uplynutím této doby byl do péče stejného pěstouna svěřen sourozenec. V tomto případě pak pobeží doba 1 roku od svěřením sourozence do péče téže osoby i pro původní svěřené dítě. Tato doba zdůrazňuje krizový a překlenovací charakter tohoto druhu náhradní rodinné péče. Motivuje pak zainteresované strany, aby vyvinuly potřebné úsilí k tomu, aby bylo rozhodnuto o úpravě poměrů dítěte dlouhodobě. Může ale nastat situace, kdy se nepodaří ve stanovené době nalézt vhodné řešení. Řešením je, že pěstounskou péči na přechodnou dobu nelze prodloužit, nicméně lze dítě svěřit do pěstounské péče na přechodnou dobu ve výjimečných případech opakovaně. Použijeme analogicky možnost opakovaného svěřením dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. K této možnosti dospějeme ústavně komfortním výkladem zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a to tedy nahlížením na ustanovení prizmatem nejlepšího zájmu dítěte. Není totiž v zájmu dítěte, aby se přesouvalo po krátkou dobu do péče jiné osoby čistě z administrativních důvodů.

Poslední výzkumná otázka zní: *Jaké je finanční zabezpečení pěstounů a odpovídá požadavků dnešní doby?*

Práce se zabývá problematikou související s dávkami pěstounské péče na přechodnou dobu a srovnání s předchozí právní úpravou. Nejsou brány v potaz požadavky dnešní doby, jednalo by se o téma ekonomické či sociologické.

Práce je vypracována na základě právních předpisů, judikatury a odborných publikací. Dále také z různých metodik, informací a doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí k činnostem orgánů sociálně – právní ochrany dětí.

Institut péče na přechodnou dobu má zcela jistě v systému náhradní rodinné péče své místo. S ohledem na to, že se jedná o institut stále poměrně nový, skýtá jistá úskalí. V posledních několika letech došlo k novelizacím, a značná část praktických problémů byla vyřešena. Nicméně některé stále přetrvávají a čas pravděpodobně ukáže i některé další které dosud nevidíme.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá tématem pěstounské péče na přechodnou dobu. Cílem práce bylo zhodnotit současnou praxi tohoto institutu náhradní rodinné péče a poukázat na některé problematické aspekty, se kterými jsem se během své šestileté zkušenosti ze své rodiny s pěstounskou péčí na přechodnou dobu setkala.

Kromě obecného vymezení pěstounské péče na přechodnou dobu, se zaměřuje na problém délky přípravy zájemců o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu a zda délka řízení o zařazení zájemců do evidence může založit nárok na náhradu škody vůči státu za nesprávný úřední postup. S ohledem na judikaturu Ústavního soudu práce dochází k závěru, že nárok na náhradu škody založit jde, nicméně jen v případě, že poškozený prokáže vznik újmy a příčinnou souvislost mezi průtahy a vznikem nemajetkové újmy. Nelze odpovědnost státu presumovat, jelikož se nejedná o řízení, které by spadalo pod čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.

Dalším problémem pojednávaném v této práci jsou procesní aspekty tohoto institutu se zaměřením na předběžná opatření a délku jejich trvání. V práci je srovnána stará a nová právní úprava. Nová právní úprava sjednotila délku předběžných opatření na dobu 3 měsíce, zatímco stará upravovala, že předběžná opatření, kterými se dítě svěřuje do pěstounské péče na přechodnou dobu trvají, dokud o poměrech dítěte nebude meritorně rozhodnuto. Tuto legislativní změnu jsou také porovnány se závěry Ústavního soudu.

Neméně důležitým problémem, kterým se práce zabývá je délka trvání pěstounské péče na přechodnou dobu a možnosti jejího prodloužení. S ohledem na judikaturu Ústavního soudu, nejlepším zájmem dítěte a také ústavně konformním výkladem dochází k závěru, že pěstounskou péčí na přechodnou dobu sice nelze prodloužit, nicméně lze ve výjimečných případech dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřit opakovaně.

Dále se práce věnuje chybějícímu „předávacímu titulu“ z pěstounské péče na přechodnou dobu. Na tento problém autorky Čilečková a Westphalová upozorňovaly již v roce 2014 a stále není zcela vhodně vyřešen. V práci jsou nabídnuta dvě řešení, předběžné opatření nebo předběžná vykonatelnost. K nalezení odpovědi na tento problém je použito Metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí, které možnost předběžného opatření vyloučilo pro nedostatek dokazování a náležité zjištění skutkového stavu a jako jedinou variantu uvedlo předběžnou vykonatelnost usnesení. Důležité je ovšem říci, že ani tato varianta neřeší všechny praktické problémy související s předáváním dítěte.

Jako poslední problém, který je v práci uveden souvisí také s předáváním dítěte, a to konkrétně s dávkami pěstounské péče při tomto procesu. Konkrétně kdo bude dávky pobírat při předávání dítěte. Opět je v práci porovnána stará právní úprava s novou. Novela od 1. 1. 2018 spory o dávky při předávání dítěte částečně vyřešila, nicméně stále mohou nastat situace, kdy ani tato novela nepostačí k řešení nastalých situací.

Abstract

This diploma thesis deals with the topic of foster care for a temporary period. The aim of the thesis was to evaluate the current practice of this institute of substitute family care and to point out some problematic aspects, which I encountered during my six years' experience with foster care for temporary period in my family.

In addition to the general definition of foster care for temporary period, thesis is focused on the problem of the length of preparation of candidates for inclusion in the register of persons who can perform foster care for a temporary period and whether the lengths of proceedings may establish damages against the state for incorrect official procedure. Regarding the case law of the Constitutional Court, It have come to the conclusion that a claim for damages can be established, however, only if the injured party proves the occurrence of damage and the casual link between the delays and the occurrence of non-property damage. The responsibility of the state cannot be presumed, as this is not a procedure falling under Article 38 (2) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and Article 6 (1) of the Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms.

Another problem discussed in this thesis is the procedural aspects of this institute with a focus on preliminary measures and their duration. There is also comparison of the old legislation with the new one. The new legislation unified the duration of preliminary measures for a period of 3 months, while the old legislation provided that preliminary measures entrusting a child to foster care for a temporary period lasted until the child's circumstances were decided on the merits. I also compared this legislative change with the conclusions of the Constitutional Court.

An equally important problem is the duration of foster care for a temporary period and the possibility of its extension. Regarding the case law of the Constitutional Court, the best interests of the child and also the constitutionally compliant interpretation, thesis came to the conclusion that foster care cannot be extended, but in exceptional cases the child can be placed in foster care repeatedly.

Furthermore, thesis deals with the missing "transfer title" from foster care for a temporary period. The authors Cilečková and Westphalová drew attention to this problem already in 2014 and it is still not completely solved. Thesis offers two solutions, preliminary measures, or preliminary enforceability. To find an answer to this problem, It is used the Methodological Recommendation of the Ministry of Labor and Social Affairs, which ruled out the possibility of a preliminary measure due to lack of evidence and proper fact-finding and stated the

preliminary enforceability of the resolution as the only option. However, it is important to say that even this option does not solve all the practical problems associated with the transfer of the child.

As the last problem mentioned in work is also related to the transfer of the child, specifically to the foster care benefits in this process. Specifically, who will receive the benefits when handing over the child. Here again is compared the old legislation with the new one. As of 1 January 2018, the amendment partially resolved disputes over child transfer benefits, however, there may still be situations where even this amendment is not sufficient to resolve the situations that have arisen.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a komentáře

Cilečková K., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018

Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dalších souvisejících zákonů, ze dne 23.6. 2020

Hovorka, D., Křístek, A., Macela, M., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, právní stav ke dni 1. 7. 2020

Jamrichová, Hana. Právní principy vztahující se k otázce předávání dítěte z PPPD do péče jiné fyzické osoby, která by měla převzít dlouhodobou péči o toto dítě, ze dne 14. 3. 2018.

Jirsa, J. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář. Právní stav ke dni 1.3.

Osina P., Teorie práva, 2. vydání, Leges 2020

Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, Doležal a kol, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vydání, 2018

Westphalová, L A Cilečková, K. In Radvanová, Senta. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2015.

Právní předpisy

Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN, Všeobecná deklarace lidských práv, ze dne 10.12. 1948

Nařízení č. 405/2021 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Prováděcí vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dítěte

Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3,5 a 8, 21. 2. 1991

Sdělení č. 54/2001 Sb. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, 25. 1. 1996

Sdělení č. 54/2001 Sb. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, 25. 1. 1996

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Smlouva C 326/391 Úředního věstníku Evropské unie, Listina základních práv Evropské unie, 26. 10. 2012

Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, účinného ke dni 31. 12. 2017

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 363/2021 Sb. kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízení soudních, účinného ke dni 31. 12. 2021

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1737/16

Nález Ústavního soudu ze dne 12.7. 2017, sp. zn.. I. ÚS 1737/16,

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2010, sp. zn. I. ÚS 266/10

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 618/05

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 8. 2015., sp. zn. 20 Co 318/2015-24

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020 sp. zn. 30 Cdo 4315/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 344/2014

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 3. 2015, sp. zn. 4 Ads 12/2015

Rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 24. 4. 2015, sp. zn. 0 P 119/2005

Sramek proti Rakousku, rozsudek ze dne 22. 10. 1984, stížnost č. 8790/79

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. Zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011 k výkladu ustanovení § 13 odst. 1 vět druhé a třetí a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů a čl. II zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. ÚS 2872/16-1

Internetové zdroje

Dvořáčková S., Vítková A., *Doprovázení pěstounů na přechodnou dobu praxe v České republice a inspirace ze zahraničí*, 2019, Dostupné na < <http://www.pestouni.cz/wp->

content/uploads/2019/06/Prechodna_pestounska_pece_doprovazeni_pestounu_sbornik_A5_w_eb.pdf>

Jamrichová, Hana. *Právní principy vztahující se k otázce předávání dítěte z PPPD do péče jiné fyzické osoby, která by měla převzít dlouhodobou péči o toto dítě*, ze dne 14. 3. 2018. [cit. 25. 3. 2019] Online dostupné například z webu Jihomoravského kraje https://www.spojmk.cz/webfiles/mpsv_pppd_predavani.pdf.

Kotrada P., Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022, dostupné na: [LIT300143CZ - Změna právní úpravy předběžných opatření účinná od 1. 1. 2022 | ASPI | Wolters Kluwer ČR, a. s.](#)

MPSV odbor rodiny a ochrany práv dětí. Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravujícím práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, ze dne 15. května 2013. č. j. 2013/33463/211. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/informace_dohody.pdf/d46b6072-7a41-22fc-4a5e-1f2eea0b29d4

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2020, Dostupný na www.mpsv.cz. Středisko náhradní rodinné péče, *Dítě v Ústavu*, aktualizováno 5.8.2021, Dostupné na: <[Dítě v ústavu | Šance Dětem \(sancedetem.cz\)](#)>

Středisko náhradní rodinné péče, *Pěstounská péče na přechodnou dobu*, dostupné na <[Pěstounská péče na přechodnou dobu | Náhradní rodina \(nahradnirodina.cz\)](#)>

Vaničková E., Deklarace práv dítěte. Informační centrum vlády, ze dne 10.11. 2009. Dostupné na: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

Výkladové stanovisko č. 18 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014- k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dostupné na: [Výkladová stanoviska \(justice.cz\)](#)

Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte z června 2011. Dostupné na:
https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/36cs_12.pdf&original=doporuceni_01.pdf

Klíčová slova

Pěstounská péče

Přechodná doba

Náhradní rodinná péče

Dítě

Pěstoun

Key words

Foster care

Temporary period

Substitute family care

Foster parent

Child